

Masterscriptie Meertaligheid en Taalverwerving

Taalgebruik en taalattitudes onder expats in Nederland

Een onderzoek naar communicatie in de huisartsenpraktijk
en naar voorlichting over het coronavirus

Romy Blok, 4300327

Master Meertaligheid en Taalverwerving

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht, juli 2020

Scriptiebegeleider en eerste lezer: Dr. Ellen-Petra Kester

Tweede lezer: Dr. Sergio Baauw

Voorwoord

Ik heb met veel plezier mijn masterstage gelopen bij de Utrechtse organisatie Taal Doet Meer. Ik voerde groepsinterviews uit met voornamelijk laagopgeleide anderstaligen om te onderzoeken hoe zij zich redden in de gezondheidszorg met hun beperkte taalvaardigheden. Eén groep bestond uit expats. Tijdens het groepsinterview met deze expats kwamen er interessante gedachten en ervaringen naar boven. Zo vertelden de meesten dat ze in het Engels met hun huisarts communiceren. Vrijwel alle expats gaven aan soms in het Nederlands te communiceren met moedertaalsprekers van het Nederlands, maar de gesprekspartners schakelen vaak snel over naar het Engels. De expats gaven aan dat dit aardig bedoeld is, maar dat ze ook graag willen oefenen met het spreken van Nederlands. Meerdere expats noemden dat hun kinderen wel in het Nederlands kunnen communiceren, bijvoorbeeld met de huisarts. Daarnaast kwam uit het gesprek dat het voor velen ongebruikelijk is dat er tijdens het telefoongesprek door de doktersassistent al gevraagd wordt wat de klacht is. Dat waren de expats niet gewend: ze bespreken hun klachten liever alleen met de huisarts.

Tijdens de stageperiode werden de eerste besmettingen van het coronavirus vastgesteld in Nederland. De meeste deelnemers van het stageonderzoek gaven aan het moeilijk te vinden om te begrijpen wat er aan de hand was. Zij gebruikten voornamelijk media uit het thuisland om op de hoogte te blijven van de situatie rondom het coronavirus. De maatregelen verschillen echter sterk per land en elk land was in andere fasen van de uitbraak. Daarom is het van belang om ook informatie die specifiek over Nederland gaat te kunnen verkrijgen, begrijpen en beoordelen. De laagopgeleide participanten van het stageonderzoek hadden hier moeite mee en zo ontstond de vraag hoe expats dit ervaren. Expats zijn over het algemeen hoogopgeleid. Lukt het hen om op de hoogte te blijven in het Nederlands of weten zij waar ze informatie over de situatie in Nederland kunnen vinden in andere talen?

Deze scriptie is een combinatie geworden van bovenstaande onderwerpen: communicatie in de huisartsenpraktijk en voorlichting over het coronavirus in Nederland. Expats staan hier centraal. Hoe ervaren zij die communicatie? Hoe is hun taalvaardigheid en taalgebruik in het Nederlands? Vinden expats in Nederland het nodig om Nederlands te leren of vinden ze het Engels voldoende?

Ik wens u veel leesplezier toe!

Romy Blok

Utrecht, juni 2020

Samenvatting

In deze masterscriptie wordt op een exploratieve wijze onderzoek gedaan naar taalgebruik, taalattitudes en communicatie binnen de huisartsenpraktijk en bij voorlichting over het coronavirus. De groep expats in Nederland, vooral in de Randstad, is erg groot, al kent de term 'expat' geen eenduidige definitie. Het is van belang dat expats communicatie binnen de zorg en rondom de coronacrisis ook kunnen begrijpen.

Uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten meer informele dan formele gesprekken in het Nederlands voeren. Dit kan komen doordat ze hun eigen Nederlands nog niet als vloeiend inschatten. Vooral het spreken blijkt (nog) lastig. Wel wil de grote meerderheid beter Nederlands leren spreken en een nog grotere groep vindt het belangrijk om Nederlands te spreken wanneer je in Nederland woont. Het Engels wordt het liefst gebruikt als voertaal bij de huisarts, ook al vond minder dan de helft van de respondenten dat hun huisarts het Engels vloeiend beheerst. De meerderheid van de respondenten met kinderen geeft aan dat hun kinderen het liefst Nederlands praten met de huisarts. Het is interessant om te zien dat deze expats hun eigen Nederlands beter inschatten dan de expats zonder kinderen. Ook vinden zij het belangrijker om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont. Ongeveer de helft van alle respondenten is tevreden over zijn of haar huisarts in Nederland.

De respondenten maken tijdens de coronacrisis gebruik van andere mediabronnen dan waar ze voor de crisis gebruik van maakten. Zo lazen ze minder de (online) krant en keken ze vaker naar de Engelse versie van de website van de Rijksoverheid. Ze gaven aan te kunnen begrijpen wat de situatie is in Nederland en wat de maatregelen zijn die hierbij horen. Daarnaast vindt de grote meerderheid dat er via de Nederlandse overheid redelijk wat informatie in het Engels beschikbaar is en dat de overheid dus redelijk rekening houdt met mensen die geen Nederlands spreken.

In de toekomst moet er meer onderzoek komen naar expats. Allereerst moet de definitie van 'expat' duidelijker worden. Daarnaast kan er onder andere meer onderzoek gedaan worden naar de ervaringen van expats in de zorg en de mogelijkheden om meer informatie en gesprekken in het Engels aan te bieden. Daarnaast lijken expats met kinderen een betere Nederlandse taalvaardigheid te hebben en gebruiken zij het Nederlands ook meer dan expats zonder kinderen. Motivatie en gelegenheid zouden hiermee te maken kunnen hebben, maar hier moet in de toekomst meer onderzoek naar verricht worden.

Kernwoorden: expats, taalvaardigheid, Nederlands, Engels, huisarts, coronavirus

Inhoudsopgave

---

1. Inleiding	6
2. Expats in Nederland	8
3. Gezondheidszorg en huisartsenpraktijken in Nederland	10
4. Taalgebruik en communicatie in de huisartsenpraktijk	12
5. Taalgebruik en communicatie tijdens de coronacrisis in Nederland	13
6. Onderzoeksvraag	14
7. Methode	15
7.1. Onderbouwing methode	15
7.2. Opbouw enquête	16
7.3. Doelgroep en werving	18
8. Resultaten	19
8.1. Respondenten	19
8.2. De Nederlandse taal: vaardigheid, gebruik en attitudes	19
8.3. Communicatie met de huisarts en de doktersassistent	21
8.4. Communicatie rondom de maatregelen informatie omtrent het coronavirus	24
9. Conclusie	27
10. Discussie	29
10.1. Beperkingen van deze studie	29
10.2. Toekomstig onderzoek	29

Bronnenlijst	31
Wetenschappelijke bronnen	31
Digitale bronnen	34
Bijlagen	37
1. Oproep op sociale media	37
2. De enquête	38

1. Inleiding

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verwacht dat het aantal inwoners van Nederland de komende jaren zal stijgen, met name in grote steden als Amsterdam en Utrecht (CBS, 2019). Dit komt onder andere door het grote aantal expats dat naar deze steden trekt. In 2015 woonden er volgens het CBS maar liefst 39.100 tot 75.200 expats in Nederland (Ooijevaar & Verkooijen, 2015). De schatting van het aantal expats in Nederland kan niet specifiek doordat de term 'expat' geen duidelijke definitie kent. Ooijevaar en Verkooijen (2015, p. 4) stellen op basis van hun onderzoek de volgende definitie op van een expat: "iemand die in een ander land geboren en opgegroeid is, die doorgaans meer verdient dan een reguliere werknemer, vaak werkt bij een internationaal georiënteerd bedrijf, hooggekwalificeerd is, niet de intentie heeft zich permanent in Nederland te vestigen en zich niet of nauwelijks met Nederland(se waarden) identificeert". Deze definitie van de term 'expat' zal worden aangehouden in de rest van deze scriptie. Een kenmerk dat niet door Ooijevaar en Verkooijen (2015) genoemd wordt, maar wel bij expats in Nederland lijkt te horen, is dat deze groep over het algemeen de Engelse taal beheerst. Dit is een van de bevindingen uit de scriptie van Van der Knaap (2017): de participanten die aan dit onderzoek meededen gaven aan dat het spreken van de Nederlandse taal niet noodzakelijk is, omdat ze met de meeste Nederlanders in het Engels kunnen spreken. Uit onderzoek van de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen (KNAW, 2018) blijkt dat 90 procent van de Nederlanders zegt een gesprek te kunnen voeren in het Engels. Is het inderdaad mogelijk om met alleen de beheersing van het Engels in Nederland volledig te participeren in de Nederlandse samenleving?

Bij veel studies in Nederland is het Engels inmiddels als voertaal gekozen (KNAW, 2017). De studies binnen de gezondheidszorg worden over het algemeen niet in het Engels gegeven. Alle vakken van de bachelor Geneeskunde in Utrecht zijn bijvoorbeeld in het Nederlands (Universiteit Utrecht, z.d.). Het lijkt daarom geen gegeven dat een arts in Nederland het Engels, of een andere taal dan het Nederlands, vloeiend spreekt. Zelfs wanneer zowel de arts als de patiënt het Engels beheersen, lijkt het niet ideaal om deze taal als de voertaal in te zetten bij medische teksten en gesprekken (KNAW, 2018). Het Engels is namelijk vaak niet de moedertaal van beide gesprekspartners. Ook is de kennis van medische termen in het Engels, volgens de KNAW (2018), bij zowel zorgverleners als bij patiënten beperkt. Wederzijds begrip tussen patiënt en arts is wel van groot belang (Makkinje, 2019), bijvoorbeeld wanneer een patiënt moeite heeft met het omschrijven van zijn of haar klachten en het daardoor voor de arts ingewikkelder is om een juiste diagnose te stellen. Er kan gesteld worden dat het niet wenselijk lijkt om alleen in het Engels te communiceren in

de Nederlandse gezondheidszorg. Enige beheersing van de Nederlandse taal door expats zou in de gezondheidszorg wenselijk kunnen zijn.

Expats hoeven niet in te burgeren in Nederland, omdat zij niet permanent in Nederland blijven (Ooijevaar en Verkooijen, 2015). Toch wordt ook tijdens de huidige coronacrisis duidelijk dat enige identificatie met Nederland en bepaalde Nederlandse waarden van belang is. Maatregelen tegen de verspreiding van het virus verschillen per land en vrijwel alle landen zijn in verschillende fasen van de uitbraak van het coronavirus (Bunskoek, 2020). Het is daarom belangrijk dat ook expats informatie over de specifieke fase waarin Nederland zich bevindt en de maatregelen die daarbij horen begrijpen, zodat zij kunnen meewerken aan het niet verder verspreiden van het coronavirus op een manier die past binnen de intelligente lockdown waar Nederland voor gekozen heeft. Verder is het van belang dat expats weten wat ze kunnen doen bij klachten. Ze zullen kennis moeten hebben over bepaalde voorzieningen in het Nederlandse zorgsysteem. Dit is niet alleen tijdens de coronacrisis van belang. Expats zijn verplicht om een Nederlandse zorgverzekering af te sluiten en hebben daardoor recht op vele voorzieningen binnen de zorg in Nederland (I am expat, z.d.). Onderzoek toont echter aan dat expats vaak niet weten hoe de zorgverzekering in Nederland werkt (Bremmers, 2012) en voor immigranten, waaronder expats, geldt dat ze vaak niet weten wanneer ze toegang hebben tot het zorgsysteem in Nederland en op welke sociale voorzieningen ze recht hebben (Lubbers en Renema, 2019).

Doordat er zoveel expats in Nederland zijn en dit aantal de komende jaren zal toenemen (CBS, 2019), is het interessant om de attitudes en ervaringen van expats wat betreft de Nederlandse taal te onderzoeken. Ook met het oog op de pandemie waar momenteel sprake van is, is het belangrijk om deze groep niet te vergeten. Een definitie van een attitude is “a disposition to react favourably or unfavourably to a class of objects” (Garrett, 2010, pp. 20). De term object kan hier breed geïnterpreteerd worden en taal wordt door Garrett (2010) gezien als sociaal object waar attitudes aan gekoppeld zijn. Groepen mensen kunnen dus verschillende attitudes hebben tegenover taal en zo ook over de Nederlandse taal. Zo lijken Nederlanders trots te zijn op hun taal (De Caluwe, Jansen, Van der Sijs & Van der Gucht, 2018). Expats lijken niet gemotiveerd om het Nederlands te leren en stellen zelfs dat ze zich kunnen redden in Nederland met alleen het Engels (Van der Knaap, 2017). De beheersing van het Engels van zowel Nederlanders als van expats kan een rol spelen in de attitudes van de groep expats tegenover de Nederlandse taal.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in het taalgebruik, de taalattitudes en communicatie van expats wat betreft het gebruik van de Nederlandse en de Engelse taal bij de huisartsenpraktijk en binnen voorlichting over het coronavirus. Er is gekozen voor de huisarts, omdat

de huisarts in Nederland over het algemeen het eerste aanspreekpunt, of de toegangspoort (Van der Zee, Kroneman & Boerma, 2004), is, waarna je doorverwezen kan worden naar andere medisch-specialisten. De inschrijving bij een huisarts is verplicht en daarom kan aangenomen worden dat alle expats te maken hebben gehad met een huisarts in Nederland. Het onderzoek richt zich specifiek op het gebruik van het Nederlands en het Engels bij de huisarts, omdat expats geen Nederlands lijken te leren, maar het Engels als voertaal in de zorg ook geen goed alternatief is (KNAW, 2018). Hoe is de taalvaardigheid van expats in het Nederlands in verschillende contexten? Welke taal spreken expats het liefst met de huisarts en anderen in de huisartsenpraktijk? En in welke mate vinden ze het Nederlands belangrijk? Naast de communicatie bij de huisarts is de communicatie over het coronavirus een focuspunt van dit onderzoek. Het is belangrijk om de informatie over het virus en de maatregelen te begrijpen, zowel op maatschappelijk als individueel niveau. Wat vinden expats van de communicatie in Nederland rondom het coronavirus in deze twee talen? Is de berichtgeving toegankelijk voor expats en wordt er gebruik gemaakt van berichtgeving over de situatie in Nederland?

2. Expats in Nederland

In de definitie van 'expat' van Ooijevaar en Verkooijen (2015) komen zes kenmerken terug: ander geboorteland, relatief hoog salaris, werkzaam bij een internationaal georiënteerd bedrijf, hooggekwalificeerd, geen intentie om te blijven in Nederland en (vrijwel) geen identificatie met (de waarden van) het gastland. Expats hebben over het algemeen een hoge opleiding genoten, waardoor ze hooggekwalificeerde immigranten genoemd worden (Ooijevaar & Verkooijen, 2015). Laagopgeleide en daarmee laaggekwalificeerde immigranten worden arbeidsmigranten genoemd. Verschillende onderzoeken tonen aan dat hoogopgeleide immigranten, waaronder expats, beter integreren dan laagopgeleide immigranten (Van Doorn, Scheepers & Dagevos, 2012; Tolsma, Lubbers & Gijsberts, 2012; Verkuyten, 2016; De Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014). De integratieparadox is de term die in de literatuur wordt gehanteerd die beschrijft dat doordat hoogopgeleide immigranten beter integreren, ze ook meer culturele conflicten en discriminatie ervaren. In de genoemde onderzoeken naar de integratieparadox (Van Doorn et al., 2012; Tolsma et al., 2012; De Vroome et al., 2014) wordt niet omschreven wat er bedoeld wordt met integreren en wanneer iemand goed geïntegreerd is. Blijkbaar wordt de definitie van deze term als bekend beschouwd. Op de website van de Rijksoverheid is een beschrijving van integreren te vinden waarin

gesteld wordt dat onder andere het leren van het Nederlands en het hebben van een baan bijdragen aan “succesvolle integratie” (Rijksoverheid, z.d. 1). De genoemde onderzoeken naar de integratieparadox gaan specifiek over immigranten in Nederland, waardoor aangenomen kan worden dat de beschrijving van integreren van de Rijksoverheid aangehouden wordt en hoogopgeleide immigranten beter integreren doordat ze de Nederlandse taal beter spreken en een baan hebben in Nederland. Een van de argumenten voor de integratieparadox is dat hoogopgeleide immigranten vaak meer contact hebben met mensen uit het gastland, waardoor er meer kans is op conflicten (Van Doorn et al., 2012; Verkuyten, 2016). Er is meer contact met mensen uit het gastland, doordat hoogopgeleide immigranten vaak een baan hebben in Nederland, wat aansluit bij de beschrijving van integreren van de Rijksoverheid (z.d. 1). Doordat hoogopgeleide immigranten de Nederlandse taal beter beheersen en daarom meer gebruik kunnen maken van media uit het gastland, kunnen ze ook meer discriminatie meekrijgen, wat een tweede argument is voor de integratieparadox (Van Doorn et al., 2012; Tolsma et al., 2012; Verkuyten, 2016; De Vroome et al., 2014).

De termen ‘expat’ en ‘hoogopgeleide immigrant’ beschrijven niet exact dezelfde groep. Expats zijn hoogopgeleide immigranten, maar niet alle hoogopgeleide immigranten zijn expats. Er zijn ook immigranten die hoogopgeleid zijn, maar die niet aan alle criteria van de definitie van Ooijevaar en Verkooijen (2015) voldoen. Het wordt uit de genoemde literatuur niet duidelijk in hoeverre de integratieparadox geldt voor de groep expats. Het zou zo kunnen zijn dat expats, net als andere hoogopgeleide immigranten, beter integreren dan laagopgeleide immigranten, maar dit lijkt onwaarschijnlijk. De definitie van Ooijevaar en Verkooijen (2015) stelt namelijk dat expats zich over het algemeen niet of nauwelijks identificeren met Nederlandse waarden, terwijl “het leren van de taal” en “integratie met burgerschapswaarden” vereisten zijn om te integreren in Nederland, volgens de Rijksoverheid (z.d. 1). De term ‘burgerschapswaarden’ wordt hier niet toegelicht, maar het leren van de Nederlandse taal is volgens de Rijksoverheid een vereiste om te kunnen integreren in Nederland. Onderzoek toont echter aan dat expats zich in Nederland kunnen redden zonder de Nederlandse taal te leren (Van der Knaap, 2017) en dat ze hier niet permanent zijn (Ooijevaar & Verkooijen, 2015), waardoor gesteld kan worden dat bij expats de noodzaak om de taal te leren niet aanwezig is. Als de beschrijving van integreren van de Rijksoverheid aangehouden wordt, kan gesteld worden dat expats niet integreren. Zij leren namelijk vaak de taal niet, terwijl het leren van de taal wel een vereiste is voor integratie in Nederland.

Ooijevaar en Verkooijen (2015) hebben naast de definitie met kenmerken die voor alle expats in Nederland gelden ook een aantal kenmerken gevonden die voor een groot deel van de expats in Nederland gelden. Zo woont de meerderheid van de expats in de Randstad. Ook blijft ruim

de helft van de expats niet langer dan vijf jaar in Nederland. Van alle expats in Nederland komen er relatief veel uit Groot-Brittannië en Duitsland. Ook vanuit India, Polen, Frankrijk en België komen er veel expats naar Nederland (Ooijevaar & Verkooijen, 2015). Over het algemeen beheersen expats in Nederland de Engelse taal en gebruiken ze het Engels op hun werk en in hun sociale leven (Van der Knaap, 2017).

Expats in Nederland zijn vaak mannen en ze zijn vaak alleenstaand. Er zijn echter ook partners die samen in Nederland komen wonen en het grootste deel van die paren heeft kinderen. Vaak vormen expats met kinderen een meertalig gezin, wat voor veel expats als zeer positief ervaren wordt (Aetna, 2018). Voor scholen is dit soms echter ingewikkeld (Kleinjan & Vissers, 2019). Door de vele kinderen van expats in Nederland zijn er wachtlijsten voor internationale scholen. Daarnaast willen veel expats dat hun kinderen naar een Nederlandse basis- of middelbare school gaan. Dit zorgt ervoor dat kinderen van expats, die vaak nog geen Nederlands spreken en soms ook geen Engels, naar Nederlandse scholen gaan en daar Nederlands leren. Er zijn ook kinderen van expats die naar internationale schakelklassen en speciale taalscholen gaan, zoals de Ithaka ISK en de Taalschool Utrecht. Kinderen volgen op deze scholen alle reguliere schoolvakken en tegelijkertijd leren zij de Nederlandse taal (Ithaka ISK, z.d.; Taalschool Utrecht, z.d.). Zulk onderwijs blijkt positieve effecten te hebben op de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen van buitenlandse ouders (Driessen, 2016). Hierbij lijkt het opleidingsniveau van de ouders volgens Driessen (2016) geen effect te hebben. Het is van belang om de ouders, onafhankelijk van opleidingsniveau, intensieve taaltraining te geven om de taalachterstand die de kinderen van expats over het algemeen hebben volgens Driessen (2016) beter aan te kunnen pakken. Leren expats met kinderen om deze reden eerder of beter Nederlands?

3. Gezondheidszorg en huisartsenpraktijken in Nederland

Het begrip gezondheidszorg omvat medische zorg, langdurige zorg en preventie (Hagenaars, Harbers, Achterberg, Van den Brink & Jeurissen, 2018). In Nederland wordt de langdurige zorg gefinancierd door de staat. De andere kosten worden gefinancierd door de in Nederland verplichte basis- en aanvullende zorgverzekeringen (Croes, Van Manen & Mikkers, 2018). Alle mensen die wonen en/of werken in Nederland zijn verplicht om een Nederlandse basiszorgverzekering af te sluiten (I am expat, z.d.). Expats hebben daarmee recht op dezelfde voorzieningen als anderen met een Nederlandse zorgverzekering en zijn verzekerd voor bijvoorbeeld een bezoek aan de huisarts of een verblijf in het ziekenhuis.

In dit onderzoek wordt vooral de huisarts onderzocht. In vergelijking met andere landen in Europa is de Nederlandse huisarts vroeg en bij relatief veel klachten betrokken (Schäfer, Van den Berg, Boerma, Schellevis & Groenewegen, 2016). Ook blijven huisartsen in Nederland langer actief betrokken bij een patiënt. De Nederlandse huisarts heeft dan ook een breed taakprofiel. Zo is de huisarts in Nederland verantwoordelijk voor onder andere preventie, behandeling en zorg van patiënten met acute en chronische ziekten en “uitvoering van kleine technische en chirurgische verrichtingen” (Schäfer et al., 2016) als het plaatsen van een spiraaltje. Huisartsen uit andere Europese landen hebben minder taken in hun taakprofiel (Van der Zee et al., 2004). Een Nederlandse huisarts ziet relatief veel patiënten op één dag in vergelijking met andere Europese huisartsen (Van den Brink-Muinen, Van Dulmen, Jung & Bensing, 2008). De huisarts in Nederland is als het ware een “toegangspoort” tot medisch-specialistische zorg (Van der Zee et al., 2004), wat wil zeggen dat patiënten door de huisarts doorverwezen kunnen worden naar andere specialisten. In veel andere Europese landen fungeert de huisarts niet als poortwachter, maar kunnen patiënten direct naar specialisten toe zonder doorverwijzing te hebben van de huisarts (Van der Zee et al., 2004). In Nederland kan men zelfs binnen de huisartsenpraktijk doorverwezen worden door de huisarts, bijvoorbeeld naar een praktijkondersteuner als de POH-GGZ (Hagenaars et al., 2018).

De Nederlandse doktersassistent heeft ook een breed takenpakket (Nederlandse Vereniging van Doktersassistenten, z.d. 1). Elke patiënt die in Nederland naar de huisarts wil, spreekt eerst een doktersassistent. Het takenpakket van een doktersassistent bestaat onder andere uit het inschatten van de klachten van de patiënt, het geven van advies en het bijhouden van het dossier van patiënten. Om doktersassistent te kunnen worden, moet een driejarige MBO-niveau 4 opleiding tot doktersassistent gevolgd worden (NVDA, z.d. 2). Deze opleidingen zijn over het algemeen in het Nederlands en studenten moeten, bijvoorbeeld op het MBO Amersfoort (z.d.), examen doen in het vak Engels (Redactie MBO Taal Academie, 2017). Taalniveau B1 moet behaald worden en sinds 2017 kan ook het B2-niveau behaald worden. Wanneer het taalniveau B1 behaald is, kan er in een formele setting bijvoorbeeld feitelijke informatie over vertrouwde onderwerpen gedeeld worden door een spreker (Fasoglio, De Jong, Trimbos, Tuin & Beeker, 2015). Aangezien een doktersassistent verantwoordelijk is voor het inschatten van de klachten van een patiënt, kan gesteld worden dat het taalniveau B1 van het Engels daar niet hoog genoeg voor lijkt.

Bremmers (2012) beschrijft dat elk land een andere ‘dokterscultuur’ kent. Voor veel expats is het bijvoorbeeld ongebruikelijk dat de doktersassistent vragen stelt over de klacht. Ze willen hun klachten alleen met de arts bespreken, weten niet dat de assistent ook geschoold is en hebben het gevoel “alsof ze hun klachten aan de portier doorgeven” (Bremmers, 2012: p. 22). Daarnaast wordt de Nederlandse huisarts soms verweten terughoudend te zijn in het voorschrijven van medicijnen

(Bremmers, 2012; Van der Zee et al., 2004). Volgens Bremmers (2012) willen expats het liefst behandeld worden door een huisarts uit hun thuisland en zijn veel expats niet tevreden over het Nederlandse zorgsysteem. Uit onderzoek van HSBC Holdings plc (2017) blijkt dat Nederland de beste bestemming voor gezinnen is. Er werden in dit onderzoek expats die gevestigd zijn in 46 verschillende landen in verschillende werelddelen ondervraagd en hieruit bleek dat Nederland van deze landen de beste zorg en de beste onderwijsmogelijkheden voor kinderen van expats te bieden heeft. Meer dan driekwart van alle expats in Nederland die meegedaan hebben aan dit onderzoek gaven zelfs aan dat de zorg voor hun kinderen in Nederland beter is dan in hun thuisland. Uit dit onderzoek blijkt echter ook dat expats voor hun eigen fysieke gezondheid, hun kwaliteit van leven en het integreren in en met de inwoners van het land waarin zij wonen niet 'de beste bestemming' vinden. Nederland eindigt volgens dit criterium op de achttiende plaats van de 46 landen. Expats lijken dus volgens zowel Bremmers (2012) als HSBC Holdings plc (2017) niet veel vertrouwen te hebben in het Nederlandse zorgsysteem als het om de eigen klachten gaat (HSBC Holdings plc, 2017). Onderzoek van Rullmann, Helder en Frijling (2017) geeft aan dat 40 procent aangeeft helemaal geen vertrouwen in de Nederlandse huisarts te hebben. Dit kan te maken hebben met de verschillende doktersculturen die Bremmers (2012) beschreef. Ook kunnen communicatieproblemen ervoor zorgen dat een patiënt minder vertrouwen heeft in zijn of haar arts (Rullmann et al., 2017). Door expats langere, uitgebreidere intakes aan te bieden en alle informatie omtrent huisartsen in het Engels te geven, zouden deze cijfers van vertrouwen in de Nederlandse huisarts, volgens Rullman et al. (2017), kunnen stijgen. Is de oplossing zo simpel? En is een dergelijke oplossing wel haalbaar in een Nederlandse huisartsenpraktijk?

4. Taalgebruik en communicatie in de huisartsenpraktijk

Een consult bij de huisarts duurt in Nederland gemiddeld tien minuten (Van den Brink-Muinen et al., 2008). Wanneer Nederlandse patiënten bij de huisarts zijn, stelt een derde niet alle vragen die ze hebben aan de huisarts (Bensing, Tromp, Van Dulmen, Van den Brink-Muinen, Verheul & Schellevis, 2008). Redenen die hiervoor gegeven worden door patiënten zijn tijdgebrek en "onduidelijke informatie van de huisarts". Over het algemeen lijken huisartsen in Nederland het niveau van hun taalgebruik en communicatie niet goed aan te passen aan de patiënten die ze voor zich hebben (Bensing et al., 2008; KNAW, 2018). Dit kan grote gevolgen hebben voor de gezondheid van de patiënt, zoals verkeerd medicijngebruik en lage therapietrouw (Makkinje, 2019). Wanneer een

patiënt en zijn of haar huisarts geen gedeelde taal hebben, is er sprake van een taalbarrière. Wat veel anderstaligen doen om deze taalbarrières te verminderen is een tolk mee naar het consult nemen. In Nederland wordt de rol van tolk vaak vervuld door een familielid van de patiënt (Zendedel, Schouten, Van Weert & Van den Putte, 2016). De inzet van zo'n informele tolk is niet altijd wenselijk (Makkinje, 2019). De kwaliteit van de vertaling van de informele tolk kan niet gecontroleerd worden. Hierdoor kan het voorkomen dat er bepaalde taboe-onderwerpen minder goed vertaald worden of zelfs helemaal niet. Onderzoek toont aan dat minder dan de helft van alle uitingen in een gesprek vertaald wordt door informele tolken (Zendedel, Schouten, Van Weert & Van den Putte, 2018). De informele tolk kan ook een te dominante houding aannemen, zowel naar hun familielid als naar de huisarts toe, en dit kan negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid van de patiënt (Zendedel et al., 2018). Huisartsen en patiënten moeten zich bewuster worden van de nadelen van een informele tolk.

Binnen de groep expats in Nederland was er grote vraag naar informatie en communicatie in de gezondheidszorg in het Engels (Bremmers, 2012). Dit is de reden dat het International Health Centre in Den Haag geopend is met internationale huisartsen en inmiddels 9000 ingeschreven patiënten. Er wordt binnen dit centrum extra tijd en aandacht besteed aan de vraag hoe de zorgverzekering werkt en alle informatie en communicatie is in het Engels. Het groot aantal ingeschreven patiënten lijkt de oplossing van Rullmann et al. (2017) te bevestigen: meer tijd en aandacht voor de patiënt en alle informatie in het Engels geven zorgen voor meer vertrouwen in de huisarts. De huisartsen bij de International Health Centre in Den Haag zijn over het algemeen afkomstig uit andere landen dan Nederland. Daarom blijft het de vraag of deze problemen zich ook elders voordoen en of de oplossing die in Den Haag geboden wordt haalbaar is voor huisartsenpraktijken in Nederland met Nederlandse huisartsen en doktersassistenten.

5. Taalgebruik en communicatie tijdens de coronacrisis in Nederland

---

70 procent van de ongeveer 3400 ondervraagde expats in Nederland heeft vertrouwen in de Nederlandse overheid wanneer het gaat om de aanpak van de coronacrisis (Deloughry, 2020). 75 procent van dezelfde groep expats vindt echter dat de overheid in hun thuisland het beter aanpakt. De reden hiervoor is niet bekend. Het zou met de communicatie rondom het virus te maken kunnen hebben. Om op de hoogte te blijven van de fase waarin Nederland zich bevindt in de huidige coronacrisis en van de maatregelen die ons land treft kan men onder andere gebruik maken van de

websites van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM, 2020) en van de Rijksoverheid (Rijksoverheid, z.d. 2). Ook geven nieuwswebsites als www.NOS.nl en www.nu.nl dagelijks updates van de situatie in Nederland. Deze genoemde media hebben één ding gemeen: de artikelen worden in het Nederlands gepubliceerd. Persconferenties van onder andere premier Rutte worden ook in het Nederlands gegeven. Er zijn verschillende initiatieven die informatie over het virus en de maatregelen in andere talen publiceren. De Rijksoverheid heeft flyers in onder andere het Spaans en het Turks (Houthuijs, 2020) en ook Pharos publiceert informatie in vele talen (Pharos, 2020). Ook websites als www.lamExpat.nl en www.government.nl publiceren in het Engels informatie over het coronavirus en de bijbehorende maatregelen in Nederland. Robin Pascoe, hoofdredacteur van de website www.Dutchnews.nl, stelt echter toch dat de Nederlandse overheid expats niet mee lijkt te nemen in de communicatie omtrent corona (Tax Live, 2020). Het lijkt daarom zeer relevant om onderzoek te doen naar taalvaardigheid, taalgebruik en taalattitudes onder expats in Nederland om eventuele problemen beter in kaart te brengen en te werken aan een mogelijke oplossing.

6. Onderzoeksvraag

In dit onderzoek worden taalgebruik, taalattitudes en communicatie van expats onderzocht. De focus ligt op de communicatie binnen de huisartsenpraktijk en op de voorlichting over het coronavirus. De volgende onderzoeksvraag is opgesteld om deze focuspunten te onderzoeken:

Wat zijn kenmerken van taalgebruik en taalattitudes van expats in Nederland bij communicatie in de huisartsenpraktijk en bij voorlichting over het coronavirus?

Op basis van de literatuur zijn er drie hypothesen opgesteld:

1. Nederlandse taal

Expats vinden het niet noodzakelijk om de Nederlandse taal te beheersen.

2. Voorkeurstaal huisarts

- a. Bij communicatie met de huisarts ligt de voorkeur van expats bij het Engels als voertaal.
- b. Bij de communicatie met de doktersassistent ligt de voorkeur van expats ook bij het Engels als voertaal, maar het Nederlands wordt meer gebruikt in deze gesprekken.

- c. Bij een consult aan de huisarts voor en dus met kinderen is de voertaal Nederlands en het gesprek wordt eventueel door de huisarts of het kind vertaald naar het Engels of de thuistaal voor de expat als hij of zij het Nederlands (nog) niet goed genoeg beheerst.¹

3. **Communicatie omtrent coronavirus**

Tijdens de coronacrisis bleek het voor expats moeilijk om communicatie over de situatie en de maatregelen in Nederland te begrijpen.

7. Methode

7.1 Onderbouwing methode

Er is voor dit onderzoek gekozen een enquête te versturen, aangezien een enquête een goede manier is om informatie over bijvoorbeeld attitudes en meningen van een grote groep mensen te verzamelen (Baarda, De Goede & Kalmijn, 2010). Groot is hier een relatief begrip. In veel onderzoeken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in Nederland zijn er niet meer dan 60 participanten en soms is dat aantal niet eens haalbaar. Tijdens de huidige coronacrisis is het gebruiken van een enquête een zeer goede manier van onderzoeken, omdat het mogelijk is de enquête digitaal te versturen en er makkelijk, snel en anoniem meegedaan kan worden aan het onderzoek (Baarda et al., 2010). Een nadeel van een anonieme digitale enquête is dat men de betrouwbaarheid van resultaten niet gemakkelijk kan controleren en dit geldt ook voor de kenmerken van de participerende respondenten. Er kunnen vragen gesteld worden om te controleren of de respondent aan de opgestelde inclusiecriteria voldoet, maar men kan niet met zekerheid zeggen dat dit juist wordt geïnterpreteerd en naar waarheid wordt ingevuld door de respondenten.

Er zijn vele verschillende varianten van enquêtevragen, zoals meerkeuzevragen, vragen met een beoordelingsschaal en open vragen (Baarda et al., 2010). In de enquête komen verschillende varianten voor, waarbij per vraag bekeken werd welke vorm het meest geschikt was gebaseerd op de genoemde bestaande enquêtes en het boek van Baarda et al. (2010). Het is niet alleen belangrijk om een goede variant van de vele verschillende varianten van enquêtevragen te kiezen, maar ook de

---

¹ Deze hypothese is, net als de andere hypothesen, opgesteld op basis van de besproken literatuur, maar ook op basis van ervaringen binnen de masterstage bij Taal Doet Meer (Blok, 2020). Meerdere participanten gaven tijdens de groepsinterviews namelijk aan dat hun kinderen beter Nederlands spreken dan de participanten zelf.

formulering van een vraag is van belang. Deze moet duidelijk en concreet zijn om te voorkomen dat de respondent de vraag niet begrijpt of verkeerd begrijpt. Er zijn zowel directe als indirecte vragen in de enquête (Garrett, 2010). Bij een directe vraagstelling wordt er expliciet naar de attitude van de respondent gevraagd, bijvoorbeeld door een stelling te geven met als antwoordopties een Likert-schaal variërend van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal niet mee eens'. Bij een indirecte vraagstelling subtielere manieren gebruikt worden om de attitude van de respondent te onderzoeken. Bij zowel directe als indirecte vragen bestaat de kans dat respondenten sociaal-wenselijke antwoorden geven.

Doordat de enquête geheel anoniem is en men de onderzoeker niet ziet of hoort, wordt het risico van sociaal-wenselijke antwoorden verkleind. Een ander risico, bij zowel directe als indirecte vragen, is de "Interviewer's Paradox" (Garrett, 2010). Deze paradox houdt in dat de interviewer onbewust invloed heeft op de antwoorden van de respondent, bijvoorbeeld door de taal die de interviewer spreekt. De anonimiteit van de enquête van dit onderzoek heeft ook hier een positief effect. De respondent weet niet veel van de onderzoeker en alle informatie en vragen worden in twee talen gegeven. Toch kan er sprake zijn van de interviewersparadox: het is voor de respondenten bekend dat de onderzoeker Romy Blok heet en studeert aan de Universiteit Utrecht. Door deze informatie kunnen respondenten concluderen dat de onderzoeker Nederlands is en door deze kennis kunnen ze eerder geneigd zijn om een sociaal-wenselijke reactie te geven. Dit moet mee worden genomen in het analyseren van de resultaten.

De enquête voor dit onderzoek is ontwikkeld via het programma Qualtrics. De vragen zijn opgesteld op basis van de gevonden literatuur over expats, de gezondheidszorg in Nederland en de talenkennis van expats. Ook is er gebruik gemaakt van bestaande enquêtes voor expats (Foged, Hansen & Nigatu, 2019; Forner & Larsson, 2019; Oxford Research, 2014) en van Baarda et al. (2010). De enquête is ter controle eerst naar vier studenten in het eigen netwerk gestuurd. De bedoeling van deze controle was om de vorm van en het taalgebruik in de vraagstelling te controleren: was het duidelijk voor de studenten? Hebben ze tips of opmerkingen? Nadat de feedback van de studenten verwerkt was, werd de enquête verstuurd naar de respondenten (zie onder). De complete enquête is opgenomen in bijlage 2.

7.2 Opbouw enquête

Op de 'voorpagina' van de enquête wordt informatie gegeven over het doel en de relevantie van het onderzoek, omdat respondenten vaker meedoen met een onderzoek als ze het nut ervan inzien (Baarda et al., 2010). De onderzoeker, Romy Blok, en scriptiebegeleider, Dr. Ellen-Petra Kester, worden genoemd, zodat ook hieruit duidelijk wordt voor de respondenten dat ze meewerken aan

“iets zinnigs” (Baarda et al., 2010). Verder wordt genoemd hoe lang het invullen duurt en hoeveel vragen er zijn, zodat de respondenten weten wat ze kunnen verwachten. Als laatst wordt beloofd dat er geen persoonlijke informatie wordt gevraagd van de respondenten en er wordt toestemming gevraagd om de antwoorden van de respondent te mogen gebruiken in dit, en geen ander, onderzoek. De ‘voorpagina’ is, net als de rest van de enquête, zowel in het Nederlands als in het Engels geschreven. Pas wanneer de respondent aangevinkt heeft dat hij of zij toestemming geeft, kan de respondent verder naar de rest van de enquête. De enquête bestaat uit 30 vragen die verdeeld zijn over 4 blokken:

1. De Nederlandse taal: vaardigheid, gebruik en attitudes
2. Communicatie met de huisarts en de doktersassistent
3. Communicatie rondom de maatregelen en informatie omtrent het coronavirus
4. Persoonlijke gegevens van de respondent

De eerste drie blokken zijn opgesteld naar aanleiding van de drie hypotheses van dit onderzoek. In blok 1 wordt er gevraagd naar de Nederlandse taalvaardigheden van respondenten en hoe vaak ze deze vaardigheden inzetten. Ook wordt er gevraagd of de respondenten het belangrijk vinden om Nederlands te leren en of ze beter Nederlands willen leren spreken. Zo wordt op een indirecte wijze gekeken naar het laatste deel van de definitie van expat van Ooijevaar en Verkooijen (2015): “(..) zich niet of nauwelijks met Nederland(se waarden) identificeert”. In blok 2 wordt op verschillende manieren gekeken naar de communicatie met de huisarts en de doktersassistent. Zo wordt er bijvoorbeeld gevraagd naar de voorkeurstaal van de respondenten in hun gesprekken met de huisarts en de doktersassistent en er wordt gevraagd naar situaties waarin de respondenten hun huisarts of de doktersassistent niet begrepen. In blok 3 staat de communicatie in tijden van en rondom het coronavirus centraal. Welke media gebruiken expats om op de hoogte te blijven van de steeds veranderende situatie in Nederland? En is dit veranderd tijdens de crisis? Ook wordt er gevraagd aan de respondenten of zij vinden dat de Nederlandse overheid en media rekening houden met mensen die geen Nederlands spreken. Deze vraag past bij de eerdergenoemde uitspraak dat er niet veel aan expats gedacht lijkt te worden in de communicatie rondom het coronavirus (Tax Live, 2020). In blok 4 wordt gevraagd naar persoonlijke gegevens van de respondent, bijvoorbeeld de moedertaal, de opleidingsachtergrond en de verblijfsduur in Nederland. Een van de belangrijkste redenen dat deze gegevens verzameld worden is om te kijken of de respondenten voldoen aan de inclusiecriteria van dit onderzoek. De reden dat de persoonlijke gegevens als laatst aan bod komen, is om te voorkomen dat respondenten afgeschrikt raken van de persoonlijke aard van de vragen en er dan misschien zelfs voor kiezen de enquête niet af te maken.

7.3 Doelgroep en werving

Er zijn drie inclusiecriteria opgesteld voor dit onderzoek. De respondent moet een expat zijn, waarbij de definitie van Ooijevaar en Verkooijen (2015) aangehouden wordt. Daarnaast moet de respondent een jaar of langer in Nederland wonen, zodat hij of zij Nederlands zou kunnen spreken. Deze twee criteria worden beschreven op de 'voorpagina' van de enquête, zodat expats die bijvoorbeeld geen werk hebben in Nederland niet de enquête invullen. Ook worden er persoonlijke gegevens verzameld, dus mensen die geen expat zijn of op een andere manier niet aan de inclusiecriteria voldoen, kunnen door deze vragen uitgesloten worden van de analyse. Het derde criterium is dat de respondent Nederlands, Engels of beide talen moet kunnen spreken, zodat de vragen van de enquête, die in het Nederlands en in het Engels gesteld zullen worden, begrepen kunnen worden door alle respondenten.

De respondenten zijn gevonden via verschillende kanalen. Er is een bericht geplaatst in de Facebookgroepen 'IamExpat in the Netherlands', 'Expats in the Netherlands', 'Expats Utrecht' en 'Expats in Utrecht' en op de persoonlijke Facebook-pagina met het verzoek aan het eigen netwerk om de link door te sturen naar expats in hun netwerk. Daarnaast is de link via persoonlijke connecties rondgegaan via WhatsApp, vaak ook met het verzoek om de link door te sturen naar expats in hun netwerk. In een bericht op Facebook en WhatsApp werd een korte uitleg gegeven van het doel van het onderzoek. Dit bericht is te vinden in bijlage 1.

In totaal is door 150 respondenten de enquête volledig ingevuld. Er waren ook 54 enquêtes onvolledig ingevuld, meestal niet verder dan de eerste pagina. Het kan zo zijn dat het bericht bij de link niet duidelijk genoeg was. Ook had iemand uit het persoonlijk netwerk alleen de link gedeeld en was het bericht bij de link hier niet te zien. De inschatting is dat de meeste respondenten van de 54 onvolledig ingevulde enquêtes de tekst bij de link niet of niet goed gelezen of begrepen hadden. Van de 150 respondenten die de enquête well volledig ingevuld hadden, vielen er vijftien af. Acht respondenten waren korter dan één jaar in Nederland, wat een van de vragen in blok 4 is. Nog eens zeven waren niet hoogopgeleid, waardoor ook deze respondenten niet voldoen aan de inclusiecriteria. Er bleven 135 respondenten over die voldoen aan de criteria en die de enquête volledig ingevuld hadden.

8. Resultaten

8.1 Respondenten

Er deden meer vrouwen dan mannen mee aan dit onderzoek: 81 procent was vrouw. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 35 jaar. Ongeveer de helft van de 135 respondenten woonde en werkte al langer dan vier jaar in Nederland. Hoe lang de totale geplande verblijfsduur in Nederland was, was voor 40 procent van de respondenten nog niet zeker, maar 41 procent gaf aan van plan te zijn in totaal meer dan 5 jaar in Nederland te wonen en werken. De woonsituatie van de respondenten was als volgt verdeeld: de meeste respondenten (44 procent) woonden samen of zijn getrouwd en hadden geen kinderen. 29 procent van de respondenten was alleenstaand zonder kinderen en 24 procent van de respondenten woonde samen of was getrouwd en had wel kinderen. De rest, 3 procent, was alleenstaand met kinderen. De meest genoemde moedertaal (of eerste taal) was het Engels. Ook Italiaans en Spaans werden vaak genoemd. De taal die ten tijden van het invullen van de enquête verreweg het meest gebruikt werd door expats was het Engels.

8.2 De Nederlandse taal: vaardigheid, gebruik en attitudes

In blok 1 werd aan de respondenten gevraagd om op een tienpuntsschaal in te vullen hoe vaak ze informele en formele gesprekken voerden in het Nederlands. Er waren twee labels bij de schaal: 0 voor als de respondent nooit informele of formele gesprekken in het Nederlands voerde en 100 als hij of zij altijd informele of formele gesprekken in het Nederlands voerde. Het gemiddelde bij de informele gesprekken was 44. Dit gemiddelde lag hoger dan dat van de formele gesprekken: 31. De respondenten leken dus vaker informele gesprekken te voeren in het Nederlands dan formele gesprekken. Zie tabel 1. De standaarddeviaties waren 37,0 en 37,8, wat laat zien dat er een grote variabiliteit was binnen de antwoorden van de respondenten op deze twee vragen (Altman & Bland, 2005). Deze variabiliteit is ook goed te zien wanneer er naar de laagste en hoogste waarden gekeken wordt. Bij zowel de vraag over de informele als bij de vraag over de formele gesprekken waren er respondenten die aangaven dit helemaal niet in het Nederlands te doen (0) en er zijn respondenten die aangeven dit altijd in het Nederlands te doen (100).

	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Informele gesprekken	44,3	37,0
Formele gesprekken	31,3	37,8

Tabel 1: Gebruik Nederlands in informele en formele gesprekken (gemiddelde, met standaarddeviaties).

(Schaal: 0 = nooit, 100 = altijd)

De tweede vraag van blok 1 bestond uit drie delen: er werd gevraagd aan de respondenten hoe vloeiend ze het Nederlands kunnen begrijpen, spreken en lezen/schrijven. Ook hier werd gebruik gemaakt van een tienpuntsschaal, waarbij 0 betekende dat de respondent het helemaal niet kan en 100 dat hij of zij de taal vloeiend kan begrijpen, spreken en/of lezen en schrijven. De resultaten, te zien in tabel 2, laten zien dat de vaardigheid van het begrijpen van gesproken Nederlands het best ontwikkeld was, volgens de respondenten. Het gemiddelde was 56 met een standaarddeviatie van 29,8. Het lezen en schrijven leek iets minder ontwikkeld te zijn: de respondenten schatten hun eigen lezen en schrijven gemiddeld in op 52 van de 100 met een standaarddeviatie van 30,9. Respondenten lijken het spreken van het Nederlands het moeilijkst te vinden, want ze schatten zichzelf hier gemiddeld het laagst in: 45 met een standaarddeviatie van 29,2. De variabiliteit binnen de antwoorden van de respondenten was ook bij deze vragen naar taalvaardigheid erg groot.

	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Begrijpen	56,5	29,8
Spreken	45,1	30,9
Lezen/schrijven	52,3	29,2

Tabel 2: Nederlandse taalvaardigheden op drie gebieden (gemiddelde, met standaarddeviaties)

(Schaal: 0 = helemaal niet, 100 = vloeiend)

Blok 1 werd afgesloten door twee stellingen. 'Het is belangrijk om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont' en 'Ik zou graag beter Nederlands leren spreken'. De respondent had antwoordmogelijkheden die varieerden op een Likert-schaal van 1 ('helemaal mee eens') tot 5 ('helemaal niet mee eens'), waarvan de gemiddeldes en standaarddeviaties gegeven worden in tabel 3. Met beide stellingen was een grote meerderheid het eens of helemaal eens: van de 135 respondenten vindt 74 procent het belangrijk om Nederlands te leren wanneer je in Nederland

woont en 92 procent wil graag beter Nederlands leren spreken.

	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Het is belangrijk om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont	2,0	0,9
Ik zou graag beter Nederlands leren spreken	1,4	0,7

Tabel 3: attitudes Nederlandse taal (gemiddelde, met standaarddeviatie)

(Schaal: 1 = helemaal mee eens, 5 = helemaal niet mee eens)

8.3 Communicatie met de huisarts en de doktersassistent

Bij de vragen in dit tweede blok van de enquête werd ook gebruik gemaakt van een Likert-schaal met vijf antwoordmogelijkheden variërend per vraag. Bij de meeste vragen werd er ook een zesde optie gegeven, namelijk 'Niet van toepassing/Onbekend'. Respondenten konden dit antwoord kiezen als ze bijvoorbeeld nog nooit met de huisarts gesproken hebben of als ze geen kinderen hebben. Door deze extra antwoordmogelijkheid kan er geen gemiddelde gegeven worden van de antwoorden zoals bij de stellingen in blok 1. De vragen van dit blok worden besproken in percentages, zoals te zien in tabel 4.

Minder dan de helft van de respondenten, namelijk 41 procent, gaf aan dat hun huisarts vloeiend Engels spreekt. In tabel 4 is te zien dat 66 procent van de respondenten wel het liefst Engels sprak met de huisarts. Het is interessant om te zien dat veel expats aangeven dat hun huisarts niet vloeiend Engels spreekt, maar de meerderheid heeft nog nooit een situatie meegemaakt waarin zij de huisarts niet konden begrijpen of waarin de huisarts hen niet kon begrijpen. Dit zou kunnen komen doordat men voornamelijk met simpele klachten bij de huisarts komt en beide partijen het niveau om deze klachten te bespreken beheersen. Daarnaast kan het zo zijn dat één of beide partijen meer voorbereiding getroffen hebben dan bij gesprekken met mensen in een gedeelde taal. Het kan echter ook zo zijn dat de zorg kwalitatief minder goed is doordat de patiënt de klachten niet goed kan uitleggen, doordat de huisarts niet goed begrijpt wat de patiënt bedoelt of doordat de huisarts niet goed kan doorvragen naar de klachten van de expat. Tijdens het stageonderzoek bij Taal Doet Meer zei een respondent "Je weet niet wat je niet weet" (Blok, 2020). Dat kan hier ook toegepast worden. Een patiënt kan bijvoorbeeld denken dat dit nu eenmaal zo gaat in Nederland en weet niet dat hij of zij iets anders mag verwachten. Ook kan de huisarts denken dat de expat alles begrijpt en vertelt, waardoor de huisarts denkt alle nodige informatie te hebben om een diagnose te kunnen

stellen, terwijl die informatie misschien niet volledig is: je weet niet wat je niet weet. Zoals uit tabel 4 blijkt, is de communicatie tussen huisarts en kind(eren) in 75 procent van de gevallen niet van toepassing en geeft 13 procent van de kinderen aan het liefst Nederlands met de huisarts te spreken.

In gesprekken tussen expats en doktersassistenten bleek ook dat het Engels de voorkeurstaal was voor 55 procent van de respondenten. Er wordt vaker gebruik gemaakt van de Nederlandse taal in gesprekken met de doktersassistent dan in gesprekken met de huisarts. 35 procent van de respondenten probeert bijna nooit of helemaal nooit Nederlands met de doktersassistent te spreken, terwijl dit 50 procent is bij gesprekken met de huisarts. 30 procent van de respondenten probeert zelfs altijd in het Nederlands met de doktersassistent te spreken. Net als bij de huisarts is het bij de doktersassistent de vraag of zij dezelfde zorg kunnen bieden aan expats als aan Nederlandssprekende patiënten.

Men lijkt niet meer tijd en aandacht van de doktersassistent te verwachten: 42 procent van de respondenten geeft aan het niet of helemaal niet eens te zijn met de stelling 'Ik zou graag meer tijd en aandacht van de doktersassistent willen krijgen'. 38 procent zou echter wel meer tijd en aandacht van de huisarts willen krijgen en was het eens of helemaal eens met de stelling 'Ik zou graag meer tijd en aandacht van de huisarts willen krijgen'. Het meenemen van een tolk was niet iets wat de respondenten leken te doen: 58 procent was het helemaal niet eens met de stelling 'Ik neem weleens een tolk mee naar de huisarts (bijvoorbeeld man/vrouw of kind)'. Verder is ongeveer de helft van de respondenten (52 procent) het eens of helemaal eens met de stelling 'Ik ben tevreden over mijn huisarts in Nederland'. 44 procent aan liever naar een huisarts uit het thuisland te gaan, 19 procent is het een beetje eens met deze stelling en 37 procent wil niet liever naar een huisarts uit het eigen land.

Schaal:	Helemaal niet	Niet goed	Goed	Vrij goed	Vloeiend	Niet van toepassing/ Onbekend
Mijn huisarts in Nederland beheerst het Engels..	0%	4%	13%	29%	41%	12%
Schaal:	Nederlands	Engels	Nederlands en Engels	Andere taal	-	Niet van toepassing/ Onbekend
De taal die ik het liefst spreek met mijn huisarts is:	10%	66%	19%	1%	-	4%
De taal die mijn kinderen het liefst spreken met de huisarts is:	13%	8%	3%	1%	-	75%

De taal die ik het liefst spreek met de doktersassistent is:	24%	55%	17%	1%	-	3%
Schaal:	Nooit	Bijna nooit	Soms	Bijna altijd	Altijd	Niet van toepassing/ Onbekend
Ik probeer in het Nederlands te praten met mijn huisarts	33%	17%	18%	7%	21%	5%
Ik probeer in het Nederlands te praten met de assistent van de huisarts	24%	11%	18%	13%	30%	5%
Schaal:	Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens	Niet van toepassing/ Onbekend
Ik zou graag meer tijd en meer aandacht van de huisarts willen krijgen	16%	22%	24%	18%	3%	16%
Ik zou graag meer tijd en meer aandacht van de doktersassistent willen krijgen	6%	6%	21%	38%	4%	24%
Ik neem weleens een tolk mee naar de huisarts	2%	3%	6%	17%	58%	14%
Ik ben tevreden over mijn huisarts in Nederland	13%	39%	28%	9%	4%	7%
Ik zou liever naar een huisarts uit mijn eigen land gaan	31%	13%	19%	33%	4%	-
Schaal:	Ja, meerdere keren	Ja, één keer	Nee, nog nooit	-	-	Niet van toepassing/ Onbekend
Ik heb bij de huisartsenpraktijk weleens een situatie meegemaakt waarin de huisarts mij niet kon begrijpen of ik hem/haar niet	9%	15%	62%	-	-	9%
Ik heb bij de huisartsenpraktijk weleens een situatie meegemaakt waarin de doktersassistent mij niet kon begrijpen of ik hem/haar niet	15%	19%	53%	-	-	11%

Tabel 4: antwoorden van respondenten op de vragen uit blok 2 (in percentages).

(Schaal: aangegeven in tabel)

De meeste respondenten (73 procent) hadden geen kinderen. De meerderheid van de respondenten

met kinderen gaf aan dat de voorkeurstaal van hun kind of kinderen in gesprekken met de huisarts het Nederlands was. 94 procent van de expats die kinderen hebben die het liefst Nederlands met de huisarts spreken gaf aan het belangrijk te vinden om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont. Zij schatten hun eigen taalvaardigheden ook hoog in, zoals te zien is in tabel 5. Al hun waarden lagen boven de gemiddelde waarden van het totaal aan respondenten, zoals te zien in tabel 5. Van de expats die kinderen hebben die het liefst Engels met de huisarts praten gaf maar 55 procent aan het belangrijk te vinden om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont. Zij schatten hun Nederlandse taalvaardigheden onder het gemiddelde van alle respondenten. Expats die kinderen hebben die het liefst Nederlands met de huisarts spreken, lijken dus het Nederlands beter te beheersen en gemotiveerder te zijn om Nederlands te leren dan expats met kinderen die het liefst in het Engels communiceren met de huisarts. Uit het eigen stageonderzoek bij Taal Doet Meer (Blok, 2020) bleek dat het hebben van kinderen invloed heeft op de motivatie om Nederlands te leren en de resultaten van dit onderzoek lijken hetzelfde aan te geven. Het is uiteraard interessant om vervolgonderzoek te doen naar mogelijke causale verbanden tussen de beheersing en het gebruik van het Nederlands ten opzichte van de motivatie om de taal te leren.

	Gemiddelde van expats met kinderen die Nederlands spreken met de huisarts	Gemiddelde van expats met kinderen die Engels spreken met de huisarts	Gemiddelde van alle respondenten
Begrijpen	68,6	31,5	56,5
Spreken	61,1	22,5	45,1
Lezen/schrijven	58,3	31,2	52,3

Tabel 5: Nederlandse taalvaardigheden op drie gebieden van expats met kinderen die het liefst Nederlands of Engels spreken met de huisarts (gemiddelde, met standaarddeviaties) (Schaal: 0 = helemaal niet, 100 = vloeiend)

8.4 Communicatie rondom de maatregelen en informatie omtrent het coronavirus

De vragen in blok 3 gingen over taalgebruik en communicatie omtrent het coronavirus. Er werd gevraagd naar welke media de respondenten gebruikten voordat ze naar Nederland kwamen en welke media ze gebruikten in Nederland voordat de coronacrisis begon. Zo kon een basis vastgesteld worden: er kon gekeken worden van welke media eerder, in het thuisland of in Nederland voor de coronacrisis, meer gebruik werd gemaakt door expats dan nu, tijdens de huidige coronacrisis. De respondenten hadden drie soortgelijke vragen over mediagebruik beantwoord bij het invullen van de enquête. In tabel 5 zijn de resultaten te zien van (het grootste deel van) die drie vragen. Er is hier

bijvoorbeeld te zien dat de respondenten sinds ze in Nederland wonen en werken meer gebruik lijken te maken van Facebook-pagina's en van nieuwswebsites als nieuwsbron. Het journaal op televisie wordt minder bekeken, de (online) krant minder vaak gelezen en ook de radio lijkt minder vaak aan te staan sinds de respondenten in Nederland wonen en werken. De groep van mensen die geen nieuwsbronnen gebruikten, is ook wat groter geworden: van 3 naar 5 procent van de respondenten.

	Ik gebruikte deze nieuwsbronnen voordat ik in Nederland woonde	Ik gebruikte deze Nederlandse nieuwsmedia vóór de coronacrisis	Tijdens de coronacrisis blijf ik via deze nieuwsmedia op de hoogte van de situatie en de maatregelen in Nederland
(Online) Krant	19%	17%	11%
Facebook-pagina's	23%	25%	18%
Nieuwswebsites	22%	28%	21%
Journaal op tv	17%	13%	7%
(Nieuws op) radio	13%	9%	n.v.t.
Geen media	3%	5%	0%
Anders:	2%	2%	3%

Tabel 5: Mediagebruik van expats op drie momenten (in percentages)

2 procent van de respondenten gebruikte andere nieuwsbronnen dan de gegeven opties, zowel in het thuisland als in Nederland voor de coronacrisis. Een paar voorbeelden van nieuwsbronnen die gebruikt werden voordat de respondent in Nederland woonde, zijn: informatie van de universiteit, Google search en reclameborden ("for example about current whether² pollution"). Voorbeelden van nieuwsbronnen die gebruikt werden toen de respondent al in Nederland woonde en de coronacrisis nog niet begonnen was: de website van de Rijksoverheid, dutchnews.nl en Twitter.

Sinds de coronacrisis in Nederland begon, lijkt er nog meer veranderd in het mediagebruik van de respondenten. Er werd minder gebruik gemaakt van de (online) krant, facebook-pagina's, nieuwswebsites, het journaal op televisie en van de radio. Toch was er maar één respondent die aangaf geen media te gebruiken tijdens de coronacrisis (0,22 procent van de 135 respondenten). 3

² Dit lijkt een spelfout van de respondent te zijn. Hier wordt ongetwijfeld 'weather pollution' bedoeld.

procent van de respondenten bleef op een andere manier op de hoogte en voorbeelden van wat de respondenten hierbij noemden zijn: Twitter, Engelse versie van de NOS, Youtube en Wikipedia.

Tijdens de coronacrisis lijken andere nieuwsbronnen belangrijk geworden om op de hoogte te blijven van de situatie en de maatregelen rondom het coronavirus in Nederland, zoals de website van lamexpat.nl en Engelse websites van het RIVM en de Rijksoverheid. Ook gaf (onder andere) premier Rutte in deze periode persconferenties. In tabel 6 staan deze bronnen en hoeveel expats gebruikmaakten van deze bronnen op een rijtje. Er werd niet gevraagd aan respondenten of ze voordat ze in Nederland woonden en voordat de coronacrisis begon gebruik maakten van deze bronnen, dus daarom staan ze in een aparte tabel. 16 procent van de respondenten gaf aan de Engelse websites van het RIVM en/of de Rijksoverheid te bezoeken voor informatie en nogmaals 16 procent gaf aan de persconferenties van premier Rutte te volgen. 9 procent bekeek de website van lamexpat.

Nieuwsbron	Percentage gebruik
Engelse versies van de websites van het RIVM en/of de Rijksoverheid	16%
Website lamexpat.nl	9%
Persconferenties van premier Mark Rutte	16%

Tabel 6: Gebruik nieuwsbronnen over het coronavirus door expats (in percentages)

Naast de vragen over het mediagebruik waren er in blok 3 ook vragen over het begrip van de respondenten van de situatie in Nederland. Bij deze stellingen geldt hetzelfde als bij de stellingen van blok 2. Er is een extra antwoordmogelijkheid ('Ik blijf niet op de hoogte van de situatie in Nederland'), waardoor er geen gemiddeldes gegeven kunnen worden. De percentages geven echter heel duidelijk aan wat de respondenten vonden van de communicatie en de situatie in Nederland. 91 procent van de respondenten gaf namelijk aan het eens of helemaal eens te zijn met de stelling 'Ik begrijp wat de situatie van het coronavirus is in Nederland en wat de maatregelen in Nederland zijn'.

De meningen waren meer verdeeld wanneer het ging over de communicatie van de Nederlandse overheid en media. De grote meerderheid, namelijk 46 procent, vond dat er redelijk wat informatie in het Engels beschikbaar was en waren het een beetje eens met de stelling. 19 procent van de respondenten vond dat er niet veel informatie in het Engels beschikbaar was en 11 procent vond dat er bijna alleen maar gecommuniceerd werd in het Nederlands. 23 procent vond dat bijna

alle informatie ook in het Engels beschikbaar was en de overheid en media daarin rekening hielden met mensen die geen Nederlands spreken.

9. Conclusie

In deze scriptie werden het taalgebruik en de taalattitudes van expats onderzocht bij communicatie binnen de huisartsenpraktijk en voorlichting over het coronavirus. Er wonen en werken veel expats in Nederland en dit zal de komende jaren nog toenemen, dus het is van belang om onderzoek naar deze groep te doen. Expats zijn verplicht zich in te schrijven bij een huisarts in Nederland en moeten zich, net als iedereen in Nederland, houden aan de maatregelen die horen bij de coronacrisis in Nederland. Ze hoeven echter niet in te burgeren, omdat ze over het algemeen niet permanent in Nederland blijven wonen, dus expats hoeven in principe niet de Nederlandse taal te leren. Toch lijkt het soms van belang om Nederlands te spreken, zoals binnen de huisartsenpraktijk. Huisartsen en doktersassistenten spreken vaak wel Engels, maar dit lijkt geen ideale voertaal te zijn voor gesprekken in de zorg, aangezien het Engels vaak van beide gesprekspartners niet de moedertaal is. Het lijkt wel van belang om voorlichting over het coronavirus in het Engels uit te brengen, zodat ook expats weten wat de specifieke maatregelen zijn in Nederland op een bepaald moment.

Het onderzoek werd uitgevoerd via een online enquête, zodat er anoniem resultaten van een grote groep respondenten verzameld konden worden. De enige inclusiecriteria waren dat de respondent een expat was, langer dan een jaar in Nederland woonde en Engels of Nederlands sprak. Er werden drie hypothesen opgesteld om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag: ‘Wat zijn kenmerken van taalgebruik en taalattitudes van expats in Nederland bij communicatie in de huisartsenpraktijk en bij voorlichting over het coronavirus?’

Hypothese 1 luidde: ‘Expats vinden het niet noodzakelijk om de Nederlandse taal te beheersen.’ Deze hypothese wordt verworpen, omdat 74 procent van de respondenten aangaf het belangrijk te vinden de Nederlandse taal te beheersen. De meeste respondenten spraken, begrepen en lezen en schreven de taal nog niet vloeiend, maar 92 procent wil beter worden in deze taalvaardigheden. Zoals genoemd in het literatuuronderzoek is een vereiste van integreren volgens de Rijksoverheid dat men de taal leert (Rijksoverheid, z.d. 1) en uit dit onderzoek is gebleken dat dit inderdaad geldt voor de onderzochte groep van expats.

Hypothese 2 van dit onderzoek bestond uit drie delen. Hypothese 2a was: 'Bij communicatie met de huisarts ligt de voorkeur van expats bij het Engels als voertaal'. Deze hypothese kan aangenomen worden. 66 procent van de respondenten sprak het liefst Engels met de huisarts en de helft van de respondenten probeerde niet eens om in het Nederlands te spreken met de huisarts. Hypothese 2b luidde: 'Bij de communicatie met de doktersassistent ligt de voorkeur van expats ook bij het Engels als voertaal, maar het Nederlands wordt meer gebruikt in deze gesprekken'. Ook deze hypothese kan worden aangenomen. 55 procent van de respondenten sprak het liefst Engels met de doktersassistent. Het Nederlands werd wel vaker gesproken met de doktersassistent dan met de huisarts. Hypothese 2c was: 'Bij een consult aan de huisarts voor en dus met kinderen is de voertaal Nederlands en het gesprek wordt eventueel door de huisarts of het kind vertaald naar het Engels of de thuistaal voor de expat als hij of zij het Nederlands (nog) niet goed genoeg beheerst'. Deze hypothese kan gedeeltelijk worden aangenomen. De meeste kinderen (13 procent) leken Nederlands te spreken met de huisarts, maar het is belangrijk om op te merken dat deze vraag op 75 procent van de participanten niet van toepassing was, doordat zij kinderloos waren. Het is niet duidelijk of er, door het kind of de huisarts, vertaald werd naar het Engels of naar de thuistaal voor de expat.

Hypothese 3 was: 'Tijdens de coronacrisis bleek het voor expats moeilijk om communicatie over de situatie en de maatregelen in Nederland te verkrijgen'. Veel respondenten gaven aan dat er naar hun mening niet veel in het Engels gecommuniceerd wordt in Nederland. Toch werd door 91 procent van de respondenten begrepen wat de situatie en de maatregelen in Nederland zijn. Daarom wordt hypothese 3 verworpen.

Concluderend kan gezegd worden dat de gevonden kenmerken van taalgebruik en taalattitudes van expats in Nederland bij communicatie in de huisartsenpraktijk en bij voorlichting over het coronavirus redelijk overeenkomen met wat er al bekend was over expats in Nederland, maar er werden ook nieuwe kenmerken gevonden. Zo blijkt dat veel expats het Nederlands wel willen leren, terwijl uit de literatuur bleek dat ze dit niet noodzakelijk vinden. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat expats de situatie en de maatregelen omtrent het coronavirus kunnen begrijpen en zich niet overgeslagen voelen in de voorlichting over het coronavirus. Expats lijken zich te kunnen redden in Nederland, zowel in de huisartsenpraktijk als bij de voorlichting over het coronavirus, maar er zijn verbeteringen mogelijk.

10. Discussie

10.1 Beperkingen van deze studie

Eén van de voordelen van het gebruik van een enquête is dat mensen snel en anoniem mee kunnen doen (Baarda et al., 2010). De anonimiteit is tegelijk ook een nadeel van het gebruik van een enquête en dat is ook in dit onderzoek het geval. Doordat er niet is vast te stellen wie de enquête precies ingevuld hebben, zouden er ook respondenten kunnen zijn die geen expat zijn. Respondenten voelen zich misschien aangesproken door de term 'expat', maar behoren eigenlijk niet tot deze groep. De term 'expat' kent ook geen eenduidige definitie. In de literatuur werd dit genoemd en het kwam ook naar voren in vragen die gesteld werden door mensen uit het eigen netwerk die de enquête doorstuurden en door mensen die reageerden op een van de Facebook-berichten. Er werd vastgehouden aan de definitie van Ooijevaar & Verkooijen (2015), maar deze bleek ook niet alles te bevatten. Daarnaast hadden er ook meer vragen gesteld kunnen worden over de algemene, persoonlijke gegevens om bijvoorbeeld te weten wie er als student kwam en toen bleef en wie er na zijn of haar studie kwam voor een specifieke baan. Er is gekozen om niet veel persoonlijke vragen te stellen, omdat anonimiteit over het algemeen gewaardeerd wordt door respondenten (Baarda et al., 2010). Hierdoor blijft het echter voor de onderzoeker onzeker wie de respondenten precies zijn en dit heeft ook invloed op de generaliseerbaarheid van de resultaten.

10.2 Toekomstig onderzoek

In de toekomst is onderzoek naar expats nodig op verschillende gebieden. Er moet meer onderzoek komen naar de kwaliteit van de zorg aan expats binnen de huisartsenpraktijk. Kunnen huisartsen en doktersassistenten aan hen dezelfde zorg bieden als aan Nederlandssprekende patiënten? Binnen dit onderzoek lag de focus op de huisartsenpraktijk, maar deze vraag kan ook gesteld worden over andere specialismes in de gezondheidszorg in Nederland. En hoe ver moeten Nederlandse zorgmedewerkers, zoals artsen en assistenten, gaan om goede zorg te kunnen garanderen? Zouden beide partijen elkaar tegemoet kunnen komen? Het Engels lijkt de beste voertaal voor gesprekken met expats, aangezien meer dan de helft van de expats aangeeft het liefst Engels te spreken met de huisarts. Er zou in de toekomst onderzocht kunnen worden in hoeverre het haalbaar en noodzakelijk is om het Engels op professionele wijze te gebruiken in de zorg.

Expats lijken Nederlands te willen leren, blijkt uit dit scriptieonderzoek. Ook gaven ze aan het belangrijk te vinden Nederlands te spreken wanneer je in Nederland woont. Wanneer kinderen van expats het Nederlands beheersen, lijkt het Nederlands ook door de expat beter beheerst te worden

en vinden ze het ook belangrijker om Nederlands te leren. Het is interessant om dit in vervolgonderzoek beter te onderzoeken. Welke factoren spelen een rol bij taalgebruik, taalattitudes en motivatie om Nederlands te leren? Hebben vooral persoonlijke factoren, zoals het hebben van kinderen, hier invloed op of ook professionele factoren, zoals het werken in een Nederlands bedrijf tegenover een internationaal bedrijf? Er zijn veel vragen die niet in dit onderzoek aan bod zijn gekomen. Antwoorden op onder andere deze vragen kan nog meer inzicht bieden in de taalattitudes van expats en waarom ze wel of niet het Nederlands beheersen.

Door dit onderzoek werd nogmaals duidelijk dat er geen eenduidige definitie van expat is. Ooijevaar & Verkooijen (2015) van het CBS probeerden een definitie vast te stellen, maar dit bleek ingewikkeld te zijn. In toekomstig onderzoek is het van belang om duidelijk te hebben wie er bedoeld wordt met de term 'expat'. Zodra er een definitie is die gebruikt wordt door bijvoorbeeld de Rijksoverheid, gemeentes in Nederland en (sociale) media wordt allereerst duidelijker hoeveel expats er nu in Nederland wonen. In 2015 bleek er namelijk een gat te zijn van ruim 36.000 in de schatting van expats in Nederland en dit kwam door de onduidelijke definitie van 'expat' (Ooijevaar & Verkooijen, 2015). Daarnaast kan er ook specifiekere gekeken worden naar wat deze groep expats vindt en wat deze groep nodig heeft.

Bronnenlijst

Wetenschappelijke bronnen

Altman, D. G. & Bland, J. M. (2005). Standard deviations and standard errors. *BMJ*, 331 (7521), 903.

Baarda, B., Goede, M. de & Kalmijn, M. (2010). *Basisboek Enquêteeren. Handleiding voor het maken van een vragenlijst en het voorbereiden en afnemen van enquêtes* (derde druk). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Bensing, J. M., Tromp, F., Dulmen, S. van, Brink-Muinen, A. van den, Verheul, W. & Schellevis, F. (2008). De zakelijke huisarts en de niet-mondige patiënt: veranderingen in communicatie. *Huisarts en wetenschap*, 51 (1), 6-12.

Blok, R. (2020). *Het verbeteren van taal- en gezondheidsvaardigheden met de methode Gezonde Taal!*. Stageonderzoeksverslag: Universiteit Utrecht.

Bremmers, S. (2012). Expats willen 't liefst dokter uit eigen land. *Mednet*, 5, 22-25.

Brink-Muinen, A. van den, Dulmen, S. van, Jung, H. P. & Bensing, J. (2008). Communiceren huisartsen volgens de verwachtingen van hun patiënten? *Huisarts en wetenschap*, 51 (3), 141-146.

Caluwe, J. De, Jansen, M., Sijs, N. van der, & Gucht, F. van der (2018). Een taal van de wereld. In (J. de Caluwe, M. Jansen, N. van der Sijs & F. van der Gucht, Red.), *Atlas van de Nederlandse taal: Editie Nederland* (pp. 12-21). België: Lannoo Meulenhoff.

Croes, R., Manen, J. van & Mikkers, M. (2018). Competition in the Dutch Health care system. *Organization for Economic Co-operation and Development*, 66 (3), 1-15.

Doorn, M. Van, Scheepers, P. & Dagevos, J. (2012). Explaining the integration paradox among small immigrant groups in the Netherlands. *Journal of international migration and integration*, 14 (2), 381-400.

Driessen, G. (2016). Zoals de ouden zongen, piepen de jongen? De taal van ouders en taal en

taalvaardigheid van hun kinderen. *Dutch journal of applied linguistics*, 5 (2), 145-159.

Fasoglio, D., Jong, K. de, Trimbos, B., Tuin, D. & Beeker, A. (2015). *Taalprofielen 2015*. Enschede: SLO.

Foged, M., Hansen, N. W. & Nigatu, N. S. (2019). *Expats and the firms they work in*. Kopenhagen: Faos.

Forner, M. & Larsson, D. (2019). *Repatriation in an ever changing world. How expats perceive that repatriation processes can be improved*. Master's Thesis: Uppsala Universitet.

Garrett, P. (2010). *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hagenaars, L. L., Harbers, M. M., Achterberg, P. W., Brink, C. L. van den & Jeurissen, P. P. T. (2018). *Het Nederlandse gezondheidssysteem in internationaal perspectief*. Bilthoven: RIVM.

Knaap, D. M. van der (2017). *Expatriation life: experiences of expats living in the Netherlands*. Masterscriptie: Universiteit Utrecht.

KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels? Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*. Amsterdam, KNAW.

KNAW (2018). *Talen voor Nederland*. Amsterdam, KNAW.

Lubbers, M. & Renema, J. (2019). Immigranten en hun kennis van de Nederlandse verzorgingsstaat. *Demos. Bulletin over Bevolking en samenleving*, 35, 4-7.

Makkinje, A. C. (2019). *De burger-huisartsrelatie in een veranderende samenleving*. Masterscriptie: Universiteit Utrecht.

Ooijevaar, J. & Verkooijen, L. (2015). *Expatriation, wanneer ben je het?* Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Schäfer, W. L. A., Berg, M. J. van den, Boerma, W. G. W., Schellevis, F. G. & Groenewegen, P. P. (2016). Taakprofielen van huisartsen in Nederland en Europa. *Huisarts wet*, 59 (7), 286-291.

Tolsma, J., Lubbers, M. & Gijsberts, M. (2012). Education and cultural integration among ethnic minorities and natives in the Netherlands: a test of the integration paradox. *Journal of ethnic and migration studies*, 38 (5), 793-813.

Verkuyten, M. (2016). The integration paradox: empiric evidence from the Netherlands. *American Behavioral Sciences*, 60 (5-6), 583-596.

Vroome, T. De, Martinovic, B. & Verkuyten, M. (2014). The integration paradox: level of education and immigrants' attitudes towards natives and the host society. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 20 (2), 166-175.

Zee, J. van der, Kroneman, M. & Boerma, W. (2004). De Nederlandse huisarts in Europees perspectief. *Huisarts en Wetenschap*, 47 (6), 266-273.

Zendedel, R., Schouten, B. C., Weert, J. C. M. van, & Putte, B. van den (2016). Informal interpreting in general practice: Comparing the perspectives of general practitioners, migrant patients and family interpreters. *Patient education and counseling*, 99, 981-987.

Zendedel, R., Schouten, B. C., Weert, J. C. M. van, & Putte, B. van den (2018). Informal interpreting in general practice: Are interpreters' roles related to perceived control, trust and satisfaction? *Patient education and counseling*, 101, 1058-1065.

Digitale bronnen

Aetna (2018). What is wellness? Expat family health & wellness survey 2018. Geraadpleegd van <https://www.aetnainternational.com/content/dam/aetna/pdfs/aetna-international/Explorer/Whats-Wellness-Survey.pdf>

Bunskoek, J. (2020). De hele wereld zit binnen, maar Nederland heeft nog best veel vrijheid. Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/5080246/nederland-europa-new-york-lockdown-social-distancing-lombardije-italie>

CBS (2019). Sterke groei in steden en randgemeenten verwacht. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/37/sterke-groei-in-steden-en-randgemeenten-verwacht>

Deloughry, R. (2020). 70 percent of expats are positive about the Dutch government's approach to the coronavirus crisis. Geraadpleegd van <https://www.iamexpat.nl/expat-info/dutch-expat-news/70-percent-expats-are-positive-about-dutch-governments-approach>

Houthuijs, P. (2020, 18 april). Hoe bereiken de coronamaatregelen de mensen die geen Nederlands spreken? Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2330855-hoe-bereiken-de-coronamaatregelen-de-mensen-die-geen-nederlands-spreken.html>

HSBC Holdings plc (2017). Expat Explorer: broadening perspectives. Geraadpleegd van https://expatexplorer.hsbc.com/survey/files/pdfs/overall-reports/2017/YouGov_HSBC_Report_Final.pdf

I am expat (z.d.). Dutch health insurance. Geraadpleegd van <https://www.iamexpat.nl/expat-info/insurances-netherlands/dutch-health-insurance>

Ithaka ISK (z.d.). Welkom bij Ithaka ISK. Geraadpleegd van <https://www.ithaka-isk.nl/>

Kleinjan, G. & Vissers, P. (2019). Basisscholen worstelen met toestroom expatkinderen. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/nieuws/basisscholen-worstelen-met-toestroom-expatkinderen~b687e907/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

MBO Amersfoort (z.d.). Opleiding Doktersassistent. Geraadpleegd van

<https://www.mboamersfoort.nl/opleiding/doktersassistent/>

Redactie MBO Taal Academie (2017, 19 juli). Centraal examen Engels mbo-4 nu ook op B2-niveau.

Geraadpleegd van <https://www.mbotaalacademie.nl/nieuws/centraal-examen-engels-mbo-4-nu-ook-op-b2-niveau-153>

NVDA (z.d. 1). Huisartsenpraktijk. Geraadpleegd van <https://www.nvda.nl/waar-werk->

[iii/huisartsenpraktijk/](https://www.nvda.nl/waar-werk-iii/huisartsenpraktijk/)

NVDA (z.d. 2). Opleidingen. Geraadpleegd van <https://www.nvda.nl/opleidingen/>

Oxford Research (2014). The expat study 2014. Geraadpleegd van [https://oxfordresearch.dk/wp-](https://oxfordresearch.dk/wp-content/uploads/2017/10/The-Expat-Study-2014.pdf)

[content/uploads/2017/10/The-Expat-Study-2014.pdf](https://oxfordresearch.dk/wp-content/uploads/2017/10/The-Expat-Study-2014.pdf)

Pharos (2020, 11 mei). Het Corona-virus. Geraadpleegd van <https://www.pharos.nl/coronavirus/>

Rijksoverheid (z.d. 1). Integratie. Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/4.-nederland-in-de-wereld/4.6-integratie>

Rijksoverheid (z.d. 2). Coronavirus COVID-19. Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19>

RIVM (2020, 14 mei). Actuele informatie over het nieuwe coronavirus (COVID-19). Geraadpleegd van

<https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/actueel>

Rullmann, H., Helder, C. & Frijling, D. (2017). Tijd en aandacht moeten expats vertrouwen geven.

Geraadpleegd van <https://www.medischcontact.nl/default-tonen-op/tijd-en-aandacht-moeten-expats-vertrouwen-geven.htm>

Taalschool Utrecht (z.d.). Onze doelgroep. Geraadpleegd van

<https://taalschoolutrecht.nl/detaalschool/de-doelgroep/>

Tax Live (2020). 'Expats beetje vergeten bij informatievoorziening over corona'. Geraadpleegd van <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/expats-beetje-vergeten-bij-informatievoorziening-over-corona/>

Universiteit Utrecht (z.d.). Geneeskunde (BSc) Studieprogramma. Geraadpleegd van <https://www.uu.nl/bachelors/geneeskunde/studieprogramma>

Bijlage 1: oproep op sociale media

English below!

Hallo!

Bent u een expat? Woont EN werkt u al langer dan 1 jaar in Nederland? Dan hoop ik dat u deze enquête in wilt vullen voor mijn thesis van de master Meertaligheid en Taalverwerving. Het zou me enorm helpen! De antwoorden zullen anoniem verwerkt worden en het zal niet meer dan 10 minuten duren. Alvast bedankt!

Hello!

Are you an expat? Have you been living AND working in the Netherlands for longer than a year now? Then I hope you will take this survey for my master's thesis in Multilingualism and Language Acquisition. It would be a great help! Responses are anonymous and it will take no more than 10 minutes. Thank you in advance!

De link naar de enquête: - The link to the survey:

https://survey.uu.nl/jfe/form/SV_cGzv7lg4jK8iwm

Bijlage 2: de enquête

English below!

Bedankt dat u deze enquête in wilt vullen! De enquête is een onderdeel van mijn masterthesis van de master Meertaligheid en Taalverwerving. De begeleider van de thesis is Dr. Ellen-Petra Kester van de Universiteit Utrecht.

Het invullen van de enquête duurt niet langer dan tien minuten en is volledig vrijwillig. Het onderzoek bestaat uit 30 korte vragen over de voorkeur voor het Engels, het Nederlands of een andere taal bij de communicatie van expats in Nederland, specifiek bij de huisarts en tijdens de coronacrisis in Nederland. Er wordt alleen gevraagd naar de voorkeurstaal bij de huisarts, dus het gaat niet om persoonlijke gegevens over gezondheid. De antwoorden worden anoniem verwerkt en zullen alleen in te zien zijn door mij, Romy. De data worden enkel gebruikt voor dit onderzoek. Daarna zullen ze vernietigd worden.

Mocht u geïnteresseerd zijn in de onderwerpen van de enquête of de resultaten van de thesis, kunt u contact opnemen met Romy Blok via r.blok@students.uu.nl.

Als u de enquête in zou willen vullen en daarmee toestemming geeft de antwoorden te gebruiken voor dit onderzoek, vink dan onderstaand vakje aan:

- Ja, mijn antwoorden mogen worden gebruikt voor academisch onderzoek.

Thank you for taking this survey! This survey is part of my master's thesis in Multilingualism and Language acquisition. The supervisor is Dr. Ellen-Petra Kester of Utrecht University.

Taking this survey will take no more than 10 minutes of your time and it is completely voluntary. The survey consists of 30 short questions about your preference for English, Dutch or a different language in the communication of expats in the Netherlands, specifically at the general practitioner's office and during the COVID-19 crisis. There will be no personal questions about health. Responses are anonymous and can only be seen by me, Romy. The data will only be used for this research. Afterwards, they will be destroyed.

If you are interested in the topics of this survey or in the results of the thesis, you can contact Romy Blok via r.bloks@students.uu.nl.

If you are willing to take this survey, and with that you are willing to give permission to use the answers for academic research, please check the box below:

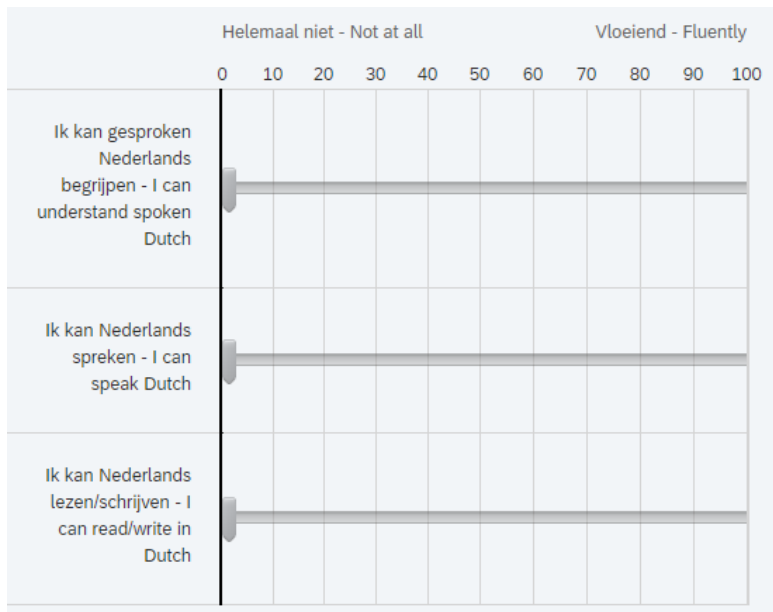
- Yes, my answers may be used for academic research.

Blok 1: De Nederlandse taal: vaardigheid, gebruik en attitudes

1. Nederlandse gesprekken – Dutch conversations

2. Mijn Nederlandse taalvaardigheden – My Dutch language skills

3. Het is belangrijk om Nederlands te leren wanneer je in Nederland woont - It is important to learn Dutch if you live in the Netherlands

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree

4. Ik zou graag beter Nederlands leren spreken – I would like to improve my Dutch language skills

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree

Blok 2: Communicatie met de huisarts en de doktersassistent

5. Mijn huisarts in Nederland beheerst het Engels... - My general practitioner in the Netherlands speaks English..

- Helemaal niet – Not at all

- Niet goed – Not well
  - Goed – Well
  - Vrij goed – Fairly good
  - Vloeiend – Fluently
  - Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
6. De taal die ik het liefst spreek met mijn huisarts is: - The language I prefer to speak with my general practitioner is:
- Nederlands – Dutch
  - Engels – English
  - Nederlands en Engels – Dutch and English
  - Andere taal – Different language
  - Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
7. De taal die mijn kinderen het liefst spreken met de huisarts is: - The language my children prefer to speak with the general practitioner is: Nederlands – Dutch
- Engels – English
  - Nederlands en Engels – Dutch and English
  - Andere taal – Different language
  - Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
8. Ik probeer in het Nederlands te praten met mijn huisarts – I try to speak Dutch with my general practitioner
- Nooit – Never
  - Bijna nooit – Almost never
  - Soms – Sometimes
  - Bijna altijd – Almost always
  - Altijd – Always
  - Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
9. Ik zou graag meer tijd en meer aandacht van de huisarts willen krijgen- I would like to get more time and more attention from the general practitioner
- Helemaal mee eens – Totally agree
  - Mee eens – Agree
  - Een beetje mee eens – Slightly agree

- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

10. De taal die ik het liefst spreek met de huisarts assistent is: - The language I prefer to speak with the Assistant of the general practitioner is:

- Nederlands – Dutch
- Engels – English
- Nederlands en Engels – Dutch and English
- Andere taal – Different language
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

11. Ik probeer in het Nederlands te praten met de assistent van de huisarts (aan de telefoon bijvoorbeeld) – I try to speak Dutch with the Assistant of the general practitioner (on the phone for example)

- Nooit – Never
- Bijna nooit – Almost never
- Soms – Sometimes
- Bijna altijd – Almost always
- Altijd – Always
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

12. Ik zou graag meer tijd en aandacht van de huisarts assistent willen krijgen – I would like to get more time and attention from the Assistant of the general practitioner

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

13. Ik neem weleens een tolk mee naar de huisarts (bijvoorbeeld mijn man/vrouw of kind) – I sometimes bring a translator with me to the general practitioner (for example my husband/wife or child)

- Helemaal mee eens – Totally agree

- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

14. Ik heb bij de huisarts weleens een situatie meegemaakt waarin de huisarts mij niet kon begrijpen of ik hem/haar niet – I have been in a situation at the general practitioner's office in which the general practitioner couldn't understand me or in which I couldn't understand the general practitioner.

- Ja, meerdere keren – Yes, multiple times
- Ja, één keer – Yes, one time
- Nee, nog nooit – No, never
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
- Optioneel: korte beschrijving van zo'n situatie – Optional: short description of a situation like this
(tekstinvoer toegestaan)

15. Ik heb bij de huisarts weleens een situatie meegemaakt waarin de huisarts assistent mij niet kon begrijpen of ik hem/haar niet - I have been in a situation at the general practitioner's office in which the Assistant couldn't understand me or in which I couldn't understand the Assistant.

- Ja, meerdere keren – Yes, multiple times
- Ja, één keer – Yes, one time
- Nee, nog nooit – No, never
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown
- Optioneel: korte beschrijving van zo'n situatie – Optional: short description of a situation like this
(tekstinvoer toegestaan)

16. Ik ben tevreden over mijn huisarts in Nederland – I am satisfied with my general practitioner in the Netherlands

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree

- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree
- Niet van toepassing/Onbekend – Not applicable/Unknown

17. Ik zou liever naar een huisarts uit mijn eigen land gaan – I would rather go to a general practitioner from my own country

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree

Blok 3: Communicatie rondom de maatregelen en informatie omtrent het coronavirus

18. Ik gebruikte deze nieuwsbronnen voordat ik in Nederland woonde - I used these news sources before I came to live in the Netherlands

Meerdere antwoorden mogelijk - Multiple answers possible

- (Online) Krant – (Online) News paper
- Facebook-pagina's – Facebook pages
- Nieuwswebsites – News websites
- Het journaal op televisie – The news on television
- (Nieuws op de) Radio – (News on the) Radio
- Ik gebruikte geen media – I didn't use any media
- Anders, namelijk: - Different, namely:
(tekstinvoer toegestaan)

19. Ik gebruikte deze NEDERLANDSE nieuwsmedia VOOR de coronacrisis - I used these DUTCH news media BEFORE the corona crisis

Meerdere antwoorden mogelijk - Multiple answers possible

- (Online) Krant – (Online) News paper
- Facebook-pagina's – Facebook pages
- Nieuwswebsites – News websites (Nu.nl, NOS.nl, etc.)
- Het journaal op televisie – The news on television

- (Nieuws op de) Radio – (News on the) Radio
- Ik gebruikte geen Nederlandse media – I didn't use any Dutch media
- Anders, namelijk: - Different, namely:
(tekstinvoer toegestaan)

20. Ik begrijp wat de situatie van het coronavirus is in Nederland en wat de maatregelen in Nederland zijn - I understand the situation in the Netherlands regarding the corona virus and what the rules and restrictions in the Netherlands are

- Helemaal mee eens – Totally agree
- Mee eens – Agree
- Een beetje mee eens – Slightly agree
- Niet mee eens – Disagree
- Helemaal niet mee eens – Totally disagree

21. TIJDENS de coronacrisis blijf ik via deze nieuwsmedia op de hoogte van de situatie en de maatregelen IN NEDERLAND: - DURING the corona crisis, I stay informed on the situation and the restrictions in THE NETHERLANDS via these news media:

Meerdere antwoorden mogelijk - Multiple answers possible

- (Online) Krant – (Online) News paper
- Facebook-pagina's – Facebook pages
- Nieuwswebsites – News websites (Nu.nl, NOS.nl, etc.)
- Het journaal op televisie – The news on television
- Engelse versies van de websites van het RIVM en/of de Rijksoverheid – English versions of the websites of the RIVM and/or the Dutch government
- Website iamexpat.nl
- Persconferenties van premier Mark Rutte – Press conferences by prime minister Mark Rutte
- Ik blijf niet op de hoogte van de situatie in Nederland – I don't stay informed on the situation in the Netherlands
- Anders, namelijk: - Different, namely:
(Tekstinvoer toegestaan)

22. De Nederlandse overheid en media houden tijdens de coronacrisis rekening met mensen die geen Nederlands spreken - The Dutch government and media take people who don't speak Dutch into account during the corona crisis
- Mee eens: bijna alle informatie is ook in het Engels beschikbaar – Agree: almost all of the information is also available in English
  - Een beetje mee eens: er is redelijk wat informatie in het Engels beschikbaar – Slightly agree: there is a reasonable amount of information available in English
  - Niet echt mee eens: er is niet veel informatie in het Engels beschikbaar – Slightly disagree: there is not a lot of information available in English
  - Niet mee eens – Bijna alle informatie is alleen in het Nederlands beschikbaar – Disagree: almost all of the information is only available in Dutch
  - Ik blijf niet op de hoogte van de situatie in Nederland – I don't stay informed on the situation in the Netherlands

Blok 4: Persoonlijke gegevens van de respondent

23. Gender

- Man
- Vrouw – Woman
- Anders – Different

24. Geboortejaar – Year of Birth

(Tekstinvoer toegestaan)

25. Moedertaal/Eerste taal – Mother tongue/First language

(Kunnen meerdere talen zijn – Could be more than one language)

(Tekstinvoer toegestaan)

26. Mijn meest gebruikte taal op dit moment – My most used language at this moment

(Kunnen meerdere talen zijn – Could be more than one language)

(Tekstinvoer toegestaan)

27. Hoogstgenoten opleiding – Highest level of education you have completed

- Ph. D

- Master – Masters degree
- Bachelor (Universiteit) – Bachelors degree (university)
- HBO – Higher vocational education
- MBO – Vocational education
- Middelbare school – Secondary education
- Basisschool – Primary education

28. Verblijfsduur in Nederland tot nu toe – Duration of stay in the Netherlands so far

- Minder dan 1 jaar – Less than 1 year
- 1 tot 2 jaar – 1 to 2 years
- 2 tot 4 jaar – 2 to 4 years
- Meer dan 4 jaar – More than 4 years

29. Geplande totale verblijfsduur in Nederland – Planned total duration of stay in the Netherlands

- Minder dan 5 jaar – Less than 5 years
- Ongeveer 5 jaar – Approximately 5 years
- Meer dan 5 jaar – More than 5 years
- Dat weet ik nog niet – I don't know that yet

30. Woonsituatie – Living situation

- Alleenstaand zonder kinderen – Single without children
- Alleenstaand met kinderen – Single with children
- Samenwonend/Getrouwd zonder kinderen – Living together/Married without children
- Samenwonend/Getrouwd met kinderen – Living together/Married with children
- Anders, namelijk: - Different, namely:
(Tekstinvoer toegestaan)